C. Paludan-Müllers Theori om Sagnkritikens Methode.

Af

Kr. Erslev.

Gennem hele sit lange Liv var Pal.-Müller knyttet til Lærergerningen, først ved den lærde Skole, siden ved Universitetet, og det staar vel i et vist Sammenhæng hermed, at han oftere indleder sine kritiske Undersøgelser med at udvikle den Methode, der derved kommer til Anvendelse, den almindelige Theori, der ligger bag ved hans Behandling af det enkelte Spørgsmaal. Af saadanne theoretiske Betragtninger har han selv vistnok sat mest Pris paa sin Paapegelse af, hvilken Stilling Historikeren maa indtage over for Sagn. Sine Tanker derom udviklede han allerede fyldigt i Stridsskriftet fra 1861: „Hvad var Saxo og hvor er hans Grav?“, og han vendte tilbage til dem ni Aar efter i Undersøgelsen om Kristian Barnekovs Død; kort efter strejfede han atter dette Spørgsmaal i „Sagnet om den himmelfaldne Danebrogsfane“ (1873), og ved denne Tid kom han, naar han paa Universitetet fremstillede Grundsætningerne for historisk Kritik, ogsaa ind paa Theorien, uden for øvrigt at sige andet derom, end hvad han havde ytret paa Tryk.

Han var aabenbart selv fuldt overbevist om, at den af ham opstillede Betragtning var rigtig, og kunde kun bestyrkes deri ved at se, at endog de, der bestred de Resultater, han havde naaet ad denne Vej, altid ytrede sig yderst smigrende om de bagved liggende methodiske Betragtninger.

For mit Vedkommende har jeg aldrig delt denne Beundring for Pal.-Müllers Sagntheori. Jeg husker endnu, at da jeg i 1876 gik op til Magisterkonferens ved Universitetet, forestillede jeg mig levende, hvilken underlig Stilling jeg vilde komme i, hvis man gav mig en paa den Tid meget yndet Opgave: Sagns Værdi som historiske Kilder; skulde jeg i den Kasus blot gengive min højtagtede Lærers Theori, hvad der var meget let, eller skulde jeg prøve paa ved Examensbordet at imødegaa Læren, hvad der var sværere og et farligt Experiment? Min videnskabelige Samvittighed blev dengang ikke sat paa Prøve; senere har jeg flere Gange haft Pennen paa Papiret for at faa gjort op med denne i mine Tanker ret misvisende Theori, men det er aldrig blevet til noget. Nu er jeg i den foran meddelte Afhandling kommet ind paa Spørgsmaalet, og det turde da være bedst med det samme at tage hele Problemet op.

For at forstaa Pal.-Müllers Theori maa man ikke glemme, at han er ført ind paa de methodiske Overvejelser ved at skulle klare Sagns Værdi; det er den gamle Overlevering om, at Saxo var Provst i Roskilde og begravet her i Domkirken, der interesserer ham i 1861, det er det hallandske Folkesagn om Kristian Barnekov og hans Selvopofrelse for Kristian IV, som han drøfter i 1870. Naar han da stiller Sagnet op som Modsætning til den sikre historiske Overlevering, naar

han vil klare, hvorledes Historikeren over for Sagnet maa gaa andre Veje end over for den virkelige Histories Kilder, Monumenterne eller Mindesmærkerne, er det stadig saa, at Tonen ligger paa det første, paa Sagnets Ejendommelighed, paa den særlige sagnkritiske Methode; den modsatte Side, den egentlige Histories Karakter, den almindelige historiske Forskningsmaade berøres kun mere end den forklares. Netop herfra er det da i Virkeligheden, at Theoriens Mangler stammer, og jeg har maattet sige det forud, da man ellers let, naar jeg nu gaar over til at sammenfatte de af Pal.-Müller opstillede Betragtninger, vilde falde paa, at mit Referat var ufuldstændigt, netop hvad den sidste Side angaar. Det er det ikke; det er den afdøde Gransker selv, der her er gaaet let hen over adskilligt, som man maatte ønske, at han havde motiveret nøjere, og jeg har nu antydet, hvad der forklarer og til Dels undskylder dette.

Pal.-Müller[1]) mente, at Historiens Kilder udtømmende kunde deles i tre Klasser: Mindesmærker, Sagn og Mythe r. Af disse tre Klasser bestemmes de to sidste med overordentlig Klarhed og Skarphed: Mythe er en Fortælling, bag ved hvilken der ikke ligger noget virkelig sket, Sagnet er den mundtlige Beretning om en Hændelse, der imidlertid ved den gentagne Videre-fortælling har faaet mangfoldige Tilføjelser og Ændringer; Mythen er helt Digt, Sagnet er en Blanding af op-

[1]) De to ovennævnte Afhandlinger staar bægge i Nykøbing Skoles Programmer, den ene 1861, den anden 1870. Paa faa Sider er de theoretiske Betragtninger samlede, og der er derfor ingen Anledning for mig i det følgende til at give specielle Henvisninger. Udhævelserne i de ordret anførte Sætninger er Forfatterens egne.

levet med digtet. Hvad der menes med Klassenavnet Mindesmærke, kommer ikke saa tydeligt frem. Ordet tages her i en ejendommelig og meget vid Betydning; det omfatter alt muligt lige fra Fortidens Bygninger og Vaaben til Dokumenter og historiske Skrifter, saaledes som Pal.-Müller nærmere udviklede i sine Forelæsninger og som man ogsaa kan se, om end næppe direkte udtalt, i hans Afhandlinger; men Begrebet klares egentlig kun ved at opstilles som Modsætning til de to andre Klasser, Sagnet og Mythen. Det bliver den diametrale Modsætning til Mythen, repræsenterer det virkelig skete over for Mythen som blot Digt, medens Sagnet staar midt imellem som Blanding af bægge Dele. Men Mindesmærket er ogsaa Modsætningen til baade Mythe og Sagn, idet disse jo bægge er det mundtlige, der stadig ændres, medens Mindesmærket er fast og uforanderligt.

Alt hvad der drejer sig om Mythen, skal jeg nu helt lade ligge og ene holde mig til Sagnet. Det ejendommelige ved dette er den mundtlige Overlevering gennem længere Tid; „kun da kalde vi det Sagn, naar Overleveringen gaar alene som mundtlig Fortælling gennem flere Slægter". Det er altsaa ikke Indholdet, „men Overleveringens Maade, der skiller det historiske Sagn fra Historie"; „thi Historie er den Kundskab om Fortiden, der hviler paa eller dog støtter sig til Monumentet", „Historiens Grundvold er Mindesmærket, dette Ord taget i videste Omfang. Historie begynder først der, hvor Mindesmærkerne begynde".

Ud herfra er det let at fatte, hvorfor Sagnet har store Mangler som historisk Kilde. „Ved den blot mundtlige Overlevering formaar Mennesket ikke at fastholde det meddelte rent; selv den første Meddeler blan-

der sit ind ind i det, han oplevede, endnu mere de næste, saa at eget og modtaget smelter sammen til uopløselig Enhed." Ved fortsat Vækst kan da Digt faa helt Overhaand over meddelt, Sagnet er blevet til Mythe; „men Sagn nærmer sig Historie, jo fastere det oprindelig meddelte staar imod den frie Digtning". I alle Tilfælde staar Sagnet dog i skarp Modsætning til Historie, „dette Ord forstaaet som her om den Kundskab, der hviler paa Monumentet", paa „et Ydre, der staar uafhængigt af Livsstrømningen i Menneskets Sjæl", som Pal.-Müller siger med en Vending, der paa et jævnere Sprog kun betegner, at den nedskrevne Beretning er uforanderlig, tilgængelig for senere Granskere i een og samme Skikkelse. Medens der i Sagnet er en inderlig Forbindelse af noget givet og noget digtet, af objektivt og subjektivt, er Historie „en objektiv Videnskab, saa vidt Menneskers Viden kan være det".

Med dette Udgangspunkt bestemmer Forfatteren nu, hvilken Methode Historikeren maa følge over for Sagnet, og tillige hvilken Granskningsmaade han ikke maa bruge, hvad der endda skal lægges mest Vægt paa.

Man skal prøve Sagnet paa Monumentet, det usikre paa det sikre. „Mangt et Sagn er oprundet i en historisk Tid, omgivet af Monumenter, der tilstede en Prøvelse"; saa „har Kritikeren at rense Sagnet ved at sammenholde det med de omgivende Monumenter, der sætte ham i Stand til at paavise den mundtlige Overleverings Vildfarelser". Han kan ogsaa komme til at forkaste det; hvis „Sagnet paavises som uforeneligt med sikre Monumenter, da maa det mundtlig overleverede ubetinget opgives som Digt"; ja blot Monumenternes Tavs-

hed kan ogsaa modbevise Sagnet, om end „kun under Forudsætninger, som ikke ofte kunne være til Stede".

Denne Vej maa man gaa, men hvad man ikke har Lov til, det er at prøve paa umiddelbart at opløse Sagnet i dets to Bestanddele, det givne og det digtede, — og her er især den Methode, som hele Theoriens Brod er rettet imod. „Lader Sagnet sig ikke bringe i Forbindelse med et Monument, er der intet andet at gøre end enten at lade det ligge som ubrugeligt for Historie eller at optage det, som det er"; i Sagnet er jo efter dets Natur „Beretningens oprindelige Kerne saaledes sammensmeltet med det til- og omdigtede, det objektive med det subjektive, at det virkelige ikke mere lader sig udsondre fra Tilsætningerne". Enheden er saa fast, „at intet nok saa sindrigt Opløsningsforsøg kan skille Bestanddelene, saa længe Sagnet ikke kan prøves imod et objektivt". „Heri er det, at saa mange af vore Dages Kritikere have fejlet", idet de har troet „at kunne udfinde, hvad de kalde det sande, det historiske i Sagnet"; men „umiddelbar Opløsning af Sagnet fører aldrig længere end til det sandsynlige eller usandsynlige"; „den Kritiker, der tror at kunne udføre en saadan kemisk Sondring af Sagnet, skuffer sig selv og andre; han kommer aldrig videre end til Formodninger, aldrig til Erkendelse" [1]). „De ideligt tilbagevendende Forsøg paa at udskille det faktiske fra det digtede i Overleveringen for at kunne benytte hint som historisk bero paa en Miskendelse af Historie og blive kun tomt Gætteværk."

[1]) „Imod Mulighed staar Mulighed; Kritikeren vil ikke komme over den Kløft, der adskiller Formodning, Mulighed, Sandsynlighed fra Erkendelse, før han finder Mindesmærker, der rykke Spørgsmaalet inden for Historiens Grænser."

Naar Historikeren ikke kan prøve Sagnet paa Mindesmærket, kan han da ikke naa til at udskille, hvad der er Virkelighedskernen i det; men deraf at slutte, at der ingen Virkelighedskerne er, at Sagnet er helt usandt, det vilde naturligvis være uberettiget. Heri vilde ligge „en Miskendelse af Bevisets Natur; thi at Mangel paa Bevis ikke tilsteder mig at erkende det fortaltes Rigtighed, er ikke det samme som, at Indholdet af det fortalte er uvirkeligt, er opdigtet". „Saa vist det er, at Sagn ikke er Historie, dette Ord forstaaet som her om den Kundskab, der hviler paa Monumentet, — saa vist det er, at den Historieskriver, der betragter og behandler Sagn som Historie, forfejler sin Opgave og vildleder sine Læsere, saa vist er det derfor ogsaa, at den heller ikke rammer det rette, der gør enhver Fortælling, hvis faktiske Rigtighed ikke kan bevises af Monumenter, til Digt" [1]).

---

[1]) Ogsaa disse sidste Betragtninger lægger Pal.-Müller megen Vægt paa, og da jeg ikke kommer ind paa dem i det følgende, vil jeg gerne her udtale, at jeg ganske tiltræder dem. Derimod kan man nok være i Tvivl om, hvorvidt der var Grund til at fremføre dem med saa stort et Eftertryk, som det sker i de to Afhandlinger; det er dog en Sandhed, hvorom ingen kyndig vist har været uvidende, siden Niebuhr brød Banen for den rette Forstaaelse af Sagns Natur. Ganske vist retter Pal.-Müller i 1870 sine Bemærkninger herom mod den navnkundige Forfatter af History of Greece, George Grote, og hvis denne havde misforstaaet dette Forhold, vilde det unægtelig være tilstrækkelig Grund til at indskærpe den gamle Sandhed. Imidlertid indser jeg ikke, at denne udmærkede Gransker har gjort sig skyldig i nogen methodisk Fejl paa dette Punkt, og det, der har vakt Pal.-Müllers Harme og efterhaanden har ført ham til at tillægge Grote Meninger, som han — saa vidt jeg tror — aldeles ikke ytrer, er vist kun dette, at han ikke saa skarpt som vor Landsmand drager Grænsen mellem Sagn og

Et Sagn, der ikke „kan bringes paa Monumentets Prøvesten og derved opløses som Sagn", maa Historikeren da lade være og blive, hvad det er, en inderlig Forbindelse af objektive og subjektive Bestanddele, til hvis Udsondring enhver Vej er ham afskaaret. Hans Opgave er her kun „at forvisse sig om, at det er et Sagn .... og derefter lade det henstaa som saadant".

Det Referat, jeg her har givet af Pal.-Müllers Theori, har jeg gjort saa fyldigt som muligt, for at enhver ret kan forstaa hans Tankegang, saa meget mere som hans Fremstillinger af Theorien jo kun findes i et Par mindre Afhandlinger, der ikke vil være i alles Hænder. At jeg har gjort mit bedste for at gøre Gengivelsen baade klar og korrekt, derfor turde den Kærlighed, jeg nærer til min afdøde Lærers Minde, være en tilstrækkelig Borgen. Det er heller ikke min Fejl, om nogen vil føle sig stødt af den underlige tvetydige Brug af Ordet „Historie", der fremtræder i Referatet; det er Forfatteren selv, der snart bruger det om den historiske Videnskab, snart om Kilderne for denne. Men jeg maa udtrykkelig fremhæve, at min Gengivelse af Theorien er ufuldstændig, idet jeg har udeladt flere Ytringer, som jeg vil komme til at anføre i det følgende; det er især Indskrænkninger i den Sikkerhed, der tillægges Historien i Modsætning til Sagnet, i den objektive Karakter, der tillægges Monumenterne i

---

Myther. Dette bliver dog ret undskyldeligt, saa vist som Pal.-Müller selv erkender, at „det i mange Tilfælde er umuligt at skille Sagn fra Mythe", og vi roligt kan tilføje, at dette aldrig kan gøres med fuld Sikkerhed i en forhistorisk Tidsalder som den, Grote omhandler.

Modsætning til Sagnenes uløselige Forening af det givne og det opdigtede. Det har været mig umuligt at tage dem med; thi det synes mig, at Pal.-Müller derved selv har undergravet hele den Theori, han opstiller.

Sagt i to Ord er Pal.-Müllers sagnkritiske Theori denne: Sagnets Virkelighedskerne kan kun udskilles, naar Sagnet prøves paa Monumentet; kan det ikke det, maa det henstaa som Sagn. Og Begrundelsen herfor, ogsaa udtrykt i muligst Korthed, er denne: Virkelighedskernen kan kun udfindes med Sikkerhed, naar Sagnet kan opløses paa det sikre; Forsøg paa umiddelbart at adskille det givne og det digtede i Sagnet fører kun til Sandsynlighed, aldrig til Sikkerhed. Hvad der er udtalt i Begrundelsen, anser jeg for hævet over ethvert Angreb, men jeg forstaar ikke, hvorledes man ud derfra kan komme til den Anskuelse, at Sagn bør behandles anderledes end Historiens andre fortællende Kilder.

I sin Skildring af det stockholmske Blodbads Forhistorie følger Pal.-Müller i første Linie den Fortælling derom, som vi har i de tre Domherrers Relation; det er jo ogsaa en Kilde, der for saa vidt er af første Rang, som det er en Beretning af Øjevidner, og han mente da at kunne genfortælle, hvad de siger, som faktisk og sikkert. I den foran aftrykte Afhandling om det samme Emne har jeg søgt at vise, at Domherrernes Fortælling er usand, hvad angaar et Hovedpunkt af Forhandlingerne. Man give mig Ret eller ikke, een Ting vil ingen nægte: det er ikke sikkert, at Forhandlingerne er gaaede til, saaledes som Domherrerne fortæller. End ikke ud fra en Øjevidneberetning kan vi her naa til sikker Erkendelse af det virkelige; — men er det saa en knusende Anklage

mod dem, der prøver paa at udfinde den historiske Kerne i Sagn, at de kun naar det sandsynlige, aldrig det sikre?

Hvorfor troede Pal.-Müller at kunne bygge saa trygt paa Domherrernes Beretning? Fordi de efter hans Opfattelse paa den ene Side maatte have modtaget et uudsletteligt Indtryk af de Forhandlinger, de havde overværet, og paa den anden Side ikke havde Grund til over for Gustav Vasa at sige andet, end hvad sandt var, altsaa generelt udtrykt, fordi Vidnernes Iagttagelse maatte antages at være nøjagtig og deres Gengivelse af det iagttagne maatte formodes at være uhildet. Naar jeg for at bevise, at dette ikke kan føre til Sikkerhed, vilde anføre, at jeg har en anden Opfattelse af Domherrernes Situation over for den svenske Rigsforstander, turde det være overflødigt; man behøver kun at analysere Pal.-Müllers egen Tankegang for at komme til det Udslag. Han slutter til Relationens Troværdighed ud fra sin Opfattelse af Domherrernes Tanker, men at man ikke 400 Aar efter kan gøre dette uden med en vis Grad af Sandsynlighed, aldrig med Sikkerhed, er uomtvisteligt. Det bliver „Gætteværk", om end maaske ikke „tomt Gætteværk".

Sandheden er da, at overalt hvor vi har en Beretning, har vi ogsaa denne Sammensmeltning af noget iagttaget og noget tildigtet, som efter Theorien skulde være ejendommelig for Sagnet. „Selv den første Meddeler blander sit ind i det, han oplevede", hedder det hos Pal.-Müller, ganske vist, hvor han taler om Sagnets første Begyndelse, men han indser ogsaa, at det samme gælder Beretningen, „thi foran ethvert historisk Monument ligger en mundtlig Beretning". Her tages rigtignok

paa een Gang Ordet Monument i en meget snæver Betydning og bliver enstydig med den nedskrevne Fortælling; men for denne er Betegnelsen træffende nok. Vi ser kun Begivenheden afspejlet i Fortællerens Sjæl, og lige saa vist som intet Menneske formaar at iagttage noget sket absolut udtømmende og korrekt, lige saa sikkert er det, at enhver ved at meddele sine Iagttagelser lægger noget til af sit eget; selv om den simpleste historiske Fortælling gælder det, som Pal.-Müller siger om Sagnet: „Subjektivitetens Ild har sammensmeltet det oprindelige med det tilsatte til en fast Enhed". Men Konsekvensen er da ogsaa uafviselig: af usikkert kan ikke komme sikkert; kan man ikke med Sikkerhed udsondre Fortællerens Tillæg, er det ugørligt ud fra Beretningen at naa til objektiv sikker Historie. Og selv denne Konsekvens har Pal.-Müller draget; „Historie som Ide", hedder det 1870, „er ren objektiv Viden; men der er ingen virkelig Historie, kan ingen være, uden at den jo er blandet med en subjektiv Bestanddel, hentet ikke alene fra Forfatterens Ejendommelighed, men ogsaa fra Monumentet selv" [1]).

[1]) Ved denne Sætning er i Virkeligheden Standpunktet fra 1861 helt forladt. Da var Historie „en objektiv Videnskab, saa vidt Menneskers Viden kan være det", det vil sige: den moderne Granskers Subjektivitet præger den, men der er intet subjektivt stammende fra Kilden. Det sidste kommer først frem i Afhandlingen fra 1870; det strejfes dog kun let, medens hele Theorien bliver den gamle. Endnu et Skridt videre i den rigtige Retning er Pal.-Müller naaet i Foredraget om Danebrog fra 1873, hvori det hedder: „Den mundtlige Meddelelse fra Mand til Mand er det fælles Væld for Historie og Sagn . . . At bestemme den Tidsgrænse, den mundtlige Overlevering ikke maa overskride, om den skal gælde for historisk, er vel saa svært som at angive Længden af den Tid, Fortællingen behøver i Folkemunde for at blive et Sagn".

Her er da nu anført de Sætninger, som jeg forbigik, da jeg refererede Theorien, og man vil vist indrømme, at jeg var nødt til at lade dem uomtalte, hvis Theorien skulde faa en vel motiveret Begrundelse. Det synes i det mindste mig indlysende, at man ikke paa een Gang kan sige, at Sagnets Ejendommelighed er at være en Forbindelse af det givne og det tildigtede, og at Monumentet, taget som den nedskrevne Beretning, er netop det selv samme, at man ikke kan afvise en vis Methode over for Sagn ved at sige, at den kun giver Sandsynlighed, ikke Sikkerhed, naar man om Historien udtaler, at den aldrig i Virkeligheden (om end maaske i Ideen) undgaar det subjektive, der ligger i Monumentet.

Hvad Pal.-Müller vilde gøre til en Væsensforskel[1]), det bliver ikke mere end en Gradsforskel, og om end en saadan kan være stor nok, tillader den ikke at hævde en bestemt Forskel i Granskerens Fremgangsmaade. En Gradsforskel er der naturligvis mellem Sagnet og Øjevidnets Beretning, for at nævne de yderste Modsætninger blandt historiske Fortællinger; naar vi vil forsøge her at udmaale, hvad der stammer fra Fortælleren og ikke har sin Oprindelse fra det skete, saa er det sikrere, meget sikrere at udmaale, hvad det ene Øjevidne kan have lagt til, end at udregne, hvilke Ændringer Sagnfortællingen kan være undergaaet ved at gaa gennem mange Munde; men lad os ikke glemme, at dette „meget sikrere" dog ved Domherrernes Relation viste sig at være saa overordentlig usikkert. En forskellig Methode derimod kan vi ikke naa til, allerede af den simple

[1]) „Forskellen (mellem Mythe, Sagn, Historie) er saa stor, at den bliver væsentlig" (1870).

Grund, at der kun er en aldeles flydende Grænse mellem Sagn og „historisk Beretning". Hvad Saxo fortæller om sin Samtids Bedrifter, vil man kalde historiske Beretninger; hvad han fortæller om Oldtiden, vil alle være enige om at betegne som Sagn; men nu, hvad han fortæller om Tiden derimellem? Tredje og Fjerdehaandsfortællinger, mundtlige Traditioner, sagnagtige Beretninger, — man kan bruge mange Navne, men Grænser kan ikke drages. Eller tag en enkelt Begivenhed som Slaget ved Bornhøved. De samtidige Aarbøger fortæller kort og tørt om Slagets Udfald, intet om dets Gang; et Par Hundrede Aar efter vidste man i Lübeck, at det var den hellige Maria Magdalena, der havde givet Tyskerne Sejr ved at vende Solens Straaler mod Fjenden. Dette er et Sagn; men et halvt Aarhundrede efter Slaget optegnes det, at det var Ditmarskernes Forræderi, der vendte Krigslykken mod de Danske, lidt senere fremtræder Fortællingen om, at Valdemar Sejr mistede sit Øje i Slaget, endnu lidt videre frem ved man at fortælle, at han kun blev reddet fra Fangenskab, ved at en tysk Ridder førte den afmægtige Konge paa sin Hest til Kiel; — er det Sagn eller ej? Man kan maaske sige, at vi kalder en Beretning historisk, naar den stammer fra en Mand, der enten selv har været Vidne til den Begivenhed, han fortæller om, eller kan antages at have haft Hjemmelsmænd, hvis Troværdighed han kunde bedømme, at vi kalder den Sagn, naar den fremtræder navnløs, uden nogen bestemt Fortællers Garanti for Sandheden; hvilke Definitioner man end vil opstille, naar man ikke til noget, der blot ligner et Grænseskel.

At der i Pal.-Müllers Bemærkninger om Behandlingen af Sagn, er meget, der er træffende og som enhver

Historiker kan lægge sig paa Hjertet, skal ikke nægtes; hvad jeg bekæmper, er den almindelige theoretiske Baggrund og de Konsekvenser, der drages deraf. Hvor enig jeg end i Praxis kan være med Forfatteren om, at det i det hele er lidet frugtbringende at ville udfinde den virkelige Kerne af Sagn, naar de ikke kan sammenstilles med paalideligere Kilder, kan jeg dog ikke fordømme den Art Forsøg eller sige, at de beror paa en Miskendelse af Historie; jeg frygter bl. a., at meget af det, som den afdøde kaldte Historie, derved vilde gaa i Løbet. Naar han mener, at det historiske i Sagnet kun kan udskilles ved en Prøvelse paa Monumenter, har han atter i det væsentlige Ret; men vi maa straks tilføje, at netop det samme gælder om historiske Beretninger, og fastholde det, som Historikere rigtignok nødigt vil vedgaa, at hvor en Begivenhed kun kendes gennem eet eneste Vidne, kan man sjældent — jeg burde vist sige: aldrig — naa til Vished[1]). Hvad der her gemmer sig i

[1]) At indrømme dette, er ganske vist ikke rart, saa vist som der er saa mange Begivenheder, hvorom vi kun har en eneste Hjemmelsmand; men Indrømmelsen er uundgaaelig. Vi ser det erfaringsmæssig deraf, at vi saa ofte ved Fremdragelsen af nye Kilder faar Øje for, at det, som hidtil ansaas for sikkert, fordi der ikke var nogen Grund til at tvivle om det, dog er urigtigt eller usikkert; man tænke f. Ex. paa, hvilke Ændringer der maa foreforetages i Athens Forfatningshistorie, efter at man nu har genfundet Aristoteles' Skrift derom. Theoretisk er det ikke mindre ubestrideligt. Det lyder vel særdeles opmuntrende, naar Bernheim (Lehrbuch der historischen Methode, 1889, S. 326) forsikrer os, at hvor vi kun har en enkelt Iagttagers „unkontrollierbare Beobachtung", har vi oftest Midler til af indre Grunde at bestemme, om Iagttagelsen er tro, og man skynder sig at efterslaa det senere Sted, hvor han lover at paavise dette; men Skuffelsen bliver stor. Man faar nemlig her (S. 370 f.) kun at vide, at over for det enestaaende Vidnesbyrd „steht uns die indirekte Kontrolle zu Gebote, welche wir im vorigen Abschnitt

Pal.-Müllers Lære, bliver da kun den utvivlsomme Sandhed, at jo flere Beretninger, vi har om den samme Tildragelse, des sikrere bliver den Forestilling, vi kan danne os om det virkelig skete.

I øvrigt er det mig ikke muligt at se rettere, end at Pal.-Müller ved den Drøftelse af de to Sagn, som han indleder med de her kritiserede Betragtninger, selv er gaaet Veje, der slet ikke stemmer med Theorien. I bægge Tilfælde gaar hans Bevisførelse, efter at han først har opklaret, hvor langt Sagnene kan følges tilbage i Tiden, ud paa at se, hvor vidt de kan „prøves paa Monumenter". Resultatet er (efter hans Mening), at Monumenterne ikke tillader at modbevise Sagnenes Paastande; naar man har villet godtgøre, at Saxo var knyttet til Lund, ikke til Roskilde, beror det kun paa uholdbare Slutninger;

---

unter d. behandelt haben". og naar man saa finder dette d. (S. 368), ser man, at det handler om „die Uebereinstimmung eines Quellenzeugnisses mit dem uns sonst bekannten allgemeinen Zusammenhang der Thatsachen". Hvad der menes hermed, er let at forstaa og ses hurtigst af et Exempel: fortælles der i en Krønike, at Frederik II har tilbragt Julen paa Antvorskov, stemmer det godt hermed, om vi fra sikre Dokumenter ved, at Kongen 20. Decbr. var i København og 29. Decbr. i Nyborg. Paa dette Sted tilføjer Bernheim imidlertid: „Mit Recht warnt man stets davor, diese (Uebereinstimmung) allein nicht als Gewähr der Thatsächlichkeit eines Quellenzeugnisses gelten zu lassen", og deri har han ganske Ret. At en Beretning kan passe ind i Begivenhedernes Sammenhæng, kan gøre den sandsynlig, ikke sikker, saa vist som Sammenhængen ogsaa tillader mange andre Muligheder; i det ovenfor brugte Exempel kunde det jo ogsaa stemme med de sikre Kilder, om Krøniken havde ladet Frederik II holde Jul i København, i Nyborg eller et tredje Sted paa Vejen derimellem. Men er det ikke et lidet trøsteligt Resultat? De Midler, der „oftest" kunde hjælpe os, reducerer sig til et eneste, og dette ene giver ikke Sikkerhed, men kun Sandsynlighed eller „oftest" kun Mulighed?

naar Kristian Barnekovs Daad ikke omtales i samtidige Kilder, f. Ex. Ligprædikenen over ham, er dette heller ikke et tilstrækkeligt Modbevis. Efter Theorien skulde man nu vente, synes det, at Pal.-Müller saa vilde sige: her har vi altsaa to Sagn, der maa henstaa som Sagn; vi har ikke Lov at sige, at de er usande, heller ikke kan det nytte gætningsvis at ville udskille det givne fra det digtede. Saaledes gaar det dog ingenlunde; hans endelige Udslag bliver ved Kristian Barnekov, at „her ere alle Betingelser til Stede, for at Historien skal kunne anerkende den mundtlige Overlevering som tro Bærer af en virkelig Begivenheds Hovedtræk", og hvad Saxo angaar, forlanger han, om end ikke i saa stærke Ord, at Sagnet skal „staa til Troende". Altsaa Sagn, der ikke kan opløses paa Monumentets Prøvesten, kan dog faa Plads i Historien, den paa Monumenter byggede sikre Kundskab!

Hvorledes naar Pal.-Müller til dette Udslag, der synes ham helt afskaaret ved hans egen Theori? Jo, det er indledet allerede ved Slutningen af de theoretiske Udviklinger, hvor der gøres en Drejning, som rigtignok er vanskelig at forene med Grundtankerne. Der tales her om, „at er Sagnet fast og bestandigt, og lader det sig føre nær op til Begivenheden, da faar det noget af et Monuments Karakter", at „det virkelig gamle Sagn .... maa have Formodningen for sig", og andet mere; over for de bestemte foreliggende Sagn siges saa, dels i varierende Udtryk, at de er gamle, dels om Saxosagnet, at det „slet intet utroligt eller paafaldende indeholder, saa at det i sig selv aldeles ikke berettiger til Mistro", om Barnekovsagnet, at „de forskellige Opskrifters Uoverensstemmelser angribe slet ikke Sagnets Troværdighed, men

vise netop dets almindelige Udbredelse i den Egn, hvor det har holdt sig i Folkemunde, støttet til et Par ydre Genstande". Se, disse Betragtninger kan jo være overmaade plausible[1]); men det forekommer mig aldeles ubegribeligt, at Pal.-Müller kan anstille dem og derpaa bygge et Krav for disse Sagn, om at faa deres Virkelighedskerne indregistreret i den objektive Videnskab, som Historien skal være; Punkt for Punkt er jo alt dette blevet imødegaaet i hans tidligere Udviklinger. Sagnene er gamle; ja, men Sagn er det, og vi har altsaa denne faste Enhed af givet og digtet, saa at intet nok saa sindrigt Opløsningsforsøg kan skille Bestanddelene, saa længe Sagnet ikke kan prøves imod et „objektivt", — hvilket her ikke kan ske[2]). Saxosagnet indeholder intet utroligt, og Kristian Barnekovs Daad „gaar ikke over Maalet af det naturlige"; nej, ganske vist, men alligevel

[1]) En enkelt kan rigtignok ikke betegnes saaledes, nemlig at det anføres som særlig gunstigt for Saxosagnet, at „det i det mindste i de to Tredjedele af Tiden imellem Begivenheden og den prøvende Kritik er i en aldeles bestemt Form uimodsagt optaget i Mindesmærker". At det til Værdsættelse af et Sagn spiller nogen Rolle, om det er blevet fæstnet ved Nedskrivning kort eller længe efter Begivenheden, er let at forstaa; derimod synes det mere end ufatteligt, at det kan spille nogen Rolle, om det siden har staaet uanfægtet i 100 eller i Tusinder af Aar. Skulde Saxosagnet virkelig være vokset i Paalidelighed, hvis Velschow og dets øvrige Kritikere først havde levet i det 29de Aarhundrede?

[2]) Jeg maa dog gøre opmærksom paa, at Pal.-Müller ved Barnekovsagnet synes at mene, at det kan bringes i Forbindelse med Monumenter, idet han siger i sin Slutningsopgørelse (S. 30), at „det staar i god Overensstemmelse med den historiske Kundskab, der støtter sig til Monumenter". Hvad han her tænker paa, er dette, at „vi jo vide, at Kong Kristian IV ved det uventede Sammenstød med Fjenden virkelig kom i yderste

bliver Forsøgene paa at udskille det faktiske fra det digtede i Sagnet „kun tomt Gætteværk: det, der falder inden for Naturlovens Omraade, kan jo lige saa vel være et Digt som det haandgribelig umulige". Det forekommer mig da unægteligt, at Pal.-Müller her selv gør det, som han angriber saa stærkt hos andre, og forsøger at udfinde den historiske Kerne af nogle Sagn, som han dog ikke kan prøve paa Monumenter. Og naar han udtaler, at „det paahviler Tvivleren at føre Beviset imod Sagnet", og at naar Modbeviset, der maa støtte sig til Monumenter, brister, „har han ingen Ret til at nægte Sagnet Anerkendelse", saa er det i god Overensstemmelse med Theorien, hvis der med Anerkendelse menes det, at Kritikeren ikke maa paastaa, at Sagnet er usandt; men det er i skarpeste Modstrid med Theorien, naar Anerkendelsen betyder, at Sagnet skal opfattes som sandt og have Plads i den sikre Historie, og dog er det netop det, Pal.-Müller naar til ved bægge de behandlede Sagn, om end Resultatet kun ved Barnekovsagnet udtales i helt tydelige Ord.

Jeg har kritiseret Pal.-Müllers Behandling af de to Sagn ud fra hans Theori; denne anser jeg jo imidlertid for urigtig, og for ikke at blive misforstaaet tilføjer jeg da et Par Ord om, hvorledes jeg fra mit Synspunkt ser paa den af ham faktisk anvendte Slutningsmaade. Man

---

Fare; vi vide, at Kristian Barnekov i denne Kamp tilsatte Livet"; men enhver vil se, at dette ikke er nok til at sikre Sagnet om, at Barnekov „gav Kongen sin Hest, Fjenden sit Liv", endda bortset fra, at de historiske Kilder slet ikke taler om personlig Fare for Kongen. — Det kan staa som et Exempel paa den Slutning fra Begivenhedernes Sammenhæng, som Bernheim omtaler (ovfr. S. 181 Anm.), men ogsaa oplyse, hvor usikker denne Vej er.

vil da let fatte, at jeg intet har at indvende mod, at man i et Sagns store Ælde, i dets almindelige Udbredelse, i at det intet utroligt eller paafaldende indeholder, ser Træk, der tyder paa Sagnberetningens Rigtighed, aldeles som man gør en „historisk" Beretning sandsynlig ad lignende Veje; jeg mener jo overhovedet, at man ikke ud fra en enkelt Beretning, den være nu „historisk" eller sagnagtig, kan naa videre end til Sandsynlighed. Men ganske vist bliver den Grad af Sandsynlighed, der kan opnaas ad denne Vej, ved Sagn overmaade ringe, og jeg stiller derfor mindre strenge Krav til Modbeviset end Pal.-Müller. Jeg kan for Ex. ved Barnekovsagnet ganske slutte mig til Bricka[1]), der mener, at Sagnet maa opgives, ikke alene paa Grund af Samtidens Tavshed om Barnekovs Opofrelse, men især, fordi det er faktisk, at Kristian IV har behandlet hans Enke paa en Maade, der lidet vilde stemme med Kongens Karakter, om han i den afdøde havde set sit Livs Redningsmand; denne Slutningsmaade er vel i sig selv alt andet end sikker, men dens Sandsynlighed synes mig langt at overgaa Sagnets.

Forskellen mellem mig og Pal.-Müller ligger dog ikke saa meget i en forskellig Opfattelse af Sagnet, som deri at vi ser helt forskelligt paa Beretningens Sikkerhed. Naar han da mener, at Historikeren ikke maa nægte Sagnet Anerkendelse, hvis han ikke kan omstøde det ved et Modbevis, former denne Sætning sig for mig om til at dreje sig om alle Beretninger, af hvad Art de saa er, og Paastanden bliver derved af stor Vigtighed. Skal en Beretning tros, hvis den ikke kan modbevises, eller er vi omvendt kun pligtige til at tro de Beretninger,

[1]) Hist. Tidsskr. 4. Række. III, 1.

hvis Troværdighed kan godtgøres, det er et Spørgsmaal, der vejer lige tungt for Historikerens Praxis som for Videnskabens Methode. Udtømmende at omhandle dette Problem her, vilde føre meget for vidt; jeg tror imidlertid ikke, at man kan svare som Pal.-Müller. Spørg en Naturforsker, om han mener sig pligtig til at anerkende alle de Oplysninger, han finder anførte rundt om; han vil sikkert svare, at han kun respekterer saadanne, der meddeles af Iagttagere, hvis Opfattelsesevne og Paalidelighed han har Grund til at tro paa, og saaledes maa vistnok ogsaa Historikerens Regel være. Den modsatte Mening var ret naturlig i ældre Tid, da Historikerne især byggede paa tidligere Historikeres Fremstillinger: den senere Granskers Arbejde blev da at genfortælle det tidligere fortalte, og af dette syntes han kun at have Ret til at udelade noget, hvis han kunde godtgøre, at paa dette Punkt havde Forgængerne taget fejl. Efterhaanden har den historiske Videnskab dog faaet en helt anden Karakter; vi har lært i første Linie at bygge paa Resterne fra Fortiden; hvor disse er til Stede i rigeligt Maal, er de ældre Historieskriveres Betydning helt traadt i Baggrunden, og paa alle Punkter har vi indset, hvorledes vi ikke kan møde de gamle Fremstillinger med den Tillid, der før bragtes dem. Fortidens Historie staar da ikke for os som noget færdigt, som vi kun skal bedre lidt paa ved hist at rive nogle Sten ned, her at bygge lidt til; det er Nybygning, vi søger at rejse, og de Sten, vi anvender, maa vi selv undersøge, vælge dem, der synes os gode, vrage dem, der ikke i deres Udseende giver os nogen Garanti for deres Soliditet. Eller for at udtrykke min Mening drastisk: naar jeg kan bevise, at en historisk Forfatter er løgnagtig eller fantastisk, er jeg

ikke pligtig til i min historiske Fremstilling at medtage en af ham fortalt Anekdote, selv om jeg ikke umiddelbart kan godtgøre dette bestemte Træks Urigtighed.

Jeg er efterhaanden kommet langt bort fra den Theori, som Pal.-Müller vilde opstille om den sagnkritiske Methode. Efter hvad der nu er fremført mod denne, haaber jeg, man vil indrømme dens fuldstændige Uholdbarhed; den staar og falder med det Forsøg paa at drage en skarp Grænse mellem Sagn og andre historiske Fortællinger, der maa betegnes som saa ganske mislykket. Maaske vil man sige, at jeg dog gør Forfatteren Uret; han har jo selv givet saadanne Bestemmelser for den historiske Beretning, at Forskellen fra Sagnet netop ikke bliver absolut. Det har han, og derfor kan man ramme hans Theori med hans egne Ord; men første Gang, han fremstiller Theorien, har han ikke disse Indskrænkninger, og da han anden Gang kommer tilbage til Emnet, staar Indrømmelserne som det underordnede og Theorien ændres ikke[1]).

[1]) Forskellen mellem Pal.-Müllers Standpunkt 1861 og 1870 giver derimod den psykologiske Nøgle til at forstaa, hvorledes han er kommet til at opstille en Theori, hvis iøjnefaldende Svagheder man ikke skulde tro, kunde undgaa hans skarpe Dialektik. Baggrunden for hele hans Theori er, at „Historie" er en objektiv Videnskab, der ud fra „Monumenterne" kan naa til en sikker Forestilling om det virkelig skete, og det er ogsaa saa, at hvis dette er rigtigt, er i Virkeligheden hele Theorien ganske uangribelig. I 1861 nærede Pal.-Müller nu ingen Tvivl om, at dette Udgangspunkt stod helt fast og drog saa alle Konsekvenserne deraf; i 1870 havde han faaet Syn for, at det dog ikke forholdt sig rigtigt med denne Historiens Objektivitet, men bundet af den een Gang gennemarbejdede Theori indskrænkede han sig til at notere sin ændrede Opfattelse, uden at forstaa, hvilken Indflydelse dette maatte have for hele Theoriens Holdbarhed.

Ulykken ved Pal.-Müllers Betragtninger er dog især den, at idet han søger at drage en skarp Grænse, hvor der kun er jævne Overgange, føres han til at overse, at der andensteds netop er den Grænse, han søger, mellem objektive og subjektive Kilder for Historien. Han er, som jeg før gjorde opmærksom paa, ført ind paa sine Betragtninger for Sagnets Skyld, og den Karakteristik, han giver af Sagnet, er jo i sig selv aldeles rigtig; Fejlen er, at han ikke har set, at den samme Grundkarakter findes ved Mindesmærkerne, dog ikke ved alle, men ved deres ene Hovedgruppe. En Adskillelse af Mindesmærkerne i forskellige Grupper er imidlertid det, som han ikke vil ind paa, og derfor kommer han ogsaa til at tage dette Begreb snart i een, snart i en helt anden Betydning. Monument i videste Forstand skal jo omfatte alt, hvad der ikke er Sagn (eller Mythe); men saa kommer paa een Gang den højst overraskende Udtalelse: „foran ethvert Monument ligger en mundtlig Beretning", og her omfatter Monumentet da ikke mere Bygninger, Vaaben, Dokumenter o. s. v., men derimod ene og alene nedskrevne Beretninger. Denne Uklarhed i Sprogbrugen dækker netop over Grundmanglen ved denne Inddeling af Historiens Kilder i Monumenter, Sagn og Myther.

Det er inden for den Klasse Kilder, som Pal.-Müller kalder Mindesmærker, at vi finder den absolute Grænse, som han lagde hen til et galt Sted. Vi udskiller af Monumenterne de historiske Beretninger og fører dem sammen med Sagnene; de har det afgørende Træk tilfælles med disse, at det er Fortællinger om Fortiden. Modsætningen dertil er Levningerne, selve de endnu existerende Rester af Fortidens Liv. Herom skal jeg dog indskrænke mig til at henvise til, hvad der

lejlighedsvis er ytret i den foregaaende Afhandling (ovfr. S. 133 ff.); jeg har der baade fremført betegnende Exempler paa disse to Kildearter og antydet, hvor snævert man maa drage Grænsen for de objektivt sikre Slutninger, der kan drages ud fra Levningen. I Resultatets Sikkerhed viser dog netop den absolute Forskel sig: ud fra et Sagn alene kan man ikke naa sikker Erkendelse, sagde Pal.-Müller; heller ikke ud fra een Beretning, udtalte jeg før; — men vel fra een Levning. Domherrernes Øjevidneberetning kunde ikke give Sikkerhed; Aktstykket, dets Ægthed forudsat, sikrede alene ved sin Existens et Punkt i det stockholmske Blodbads Forhistorie.

Jeg skriver her ikke en historisk Kildetheori og skal ikke gaa videre ind paa det meget, der yderligere kunde være at sige herom[1]). Lad mig endnu kun tilføje nogle

---

[1]) En enkelt Bemærkning bør jeg dog gøre om Levningerne som Historiens sikre Kilder, der tillader at drage objektive Slutninger. Den, der tænker lidt over disse Forhold, vil maaske standse ved, at jeg saavel ovenfor som hvor jeg i den foranstaaende Afhandling bygger paa Aktstykket af 8. Novbr. 1520, tilføjer: „dets Ægthed forudsat", og vil saa spørge, om der herved ikke gøres et slemt Skaar i Sikkerheden og Objektiviteten. Man kunde hertil svare, at ved 999 af 1000 Breve er Ægtheden, menneskelig talt, hævet over enhver Tvivl. Theoretisk slipper man ikke saa nemt fra Indvendingen. Man maa vel her begynde med at indrømme, at Historie som al Videnskab for saa vidt er subjektiv, som den frembringes af Mennesker; Granskerens Individualitet sætter uundgaaelig sit Præg paa Resultatet. Men desuden kan der komme subjektivt ind ved selve Kilderne, og det gør der ved Beretningerne, saa vist som disse stammer fra Mennesker og har faaet paatrykt et Præg af disse, som den moderne Gransker søger at eliminere for gennem Skildringen at naa til en rigtig Forestilling om det skete, noget, der dog kun tilnærmelsesvis kan lykkes. Det er dette subjektive, der ikke findes ved Levningerne, og det gælder, hvad enten Levningen er ægte eller uægte; thi selv om den er uægte, en Levning er det dog alligevel. Det navn-

Bemærkninger om det af Pal.-Müller anvendte Ord: Monument eller Mindesmærke. Man har med Rette sagt, at den historiske Granskning i alt for høj Grad savner bestemte tekniske Udtryk; var der da ikke Grund til at optage dette Ord? Jeg tror det ikke. Ordet Mindesmærke, for at tage den danske Form, falder det os naturligt at bruge om Gravminder, om Indskrifter, om Mindestøtter, ganske i Overensstemmelse med Ordets Betydning; vi er ogsaa vante til at anvende det om gamle mærkelige Bygninger, om ældre Kunstværker, men føler da godt, at Ordet bruges i overført Betydning. Derimod at anvende det om alle Arter af Historiens Kilder, om Fortidens Brugsgenstande, om Ord og Ordsprog, om enhver Optegnelse o. s. fr., det falder højst unaturligt. Dernæst er det ganske overflødigt. Pal.-Müller anvendte dette Ord for at betegne Modsætningen mellem det mundtlige Sagn og det faste, „monumentale" (og undgik ikke den Fristelse, der laa i denne Mod-

kundige Constantinske Gavebrev til Pavestolen er uægte og oplyser derfor intet om Constantin den store; men det er et Falskneri fra Karolingernes Tidsalder og giver her de vigtigste Oplysninger om Pavernes hierarkiske Planer. Det bliver Granskerens Sag at klare, hvor Levningen hører til; han kan tage fejl deri, men det bliver da hans Fejl, og senere Granskere søger saa at rette den; Fejlen stammer ikke fra Materialet. — Det her antydede kan ogsaa tjene til at belyse den oven for S. 177 Anm. paapegede Forskel mellem Pal.-Müllers Standpunkt i 1861 og i 1870. Paa det første Stadium kalder han Historie en objektiv Videnskab, „saa vidt Menneskers Viden kan være det"; det subjektive i Historien stammer ene fra den moderne Granskers Aand; i 1870 betones det samme, men desuden, at der kommer noget subjektivt ind fra „Monumentet selv", idet dette jo her sættes lig med Beretningen. Naar Levningen, foran hvilken der netop ikke „ligger en mundtlig Beretning", ikke glemmes, kan den oprindelige Paastand i alt Fald for en Del hævdes.

stilling, idet han kom til at sætte Monumentet lig det nedskrevne); vi, der ikke anerkender denne Modsætning som den afgørende, maatte lade Mindesmærkerne omfatte alt. Her har vi imidlertid i Forvejen et almindelig brugt teknisk Ord, Kilder, og dette har eller har i det mindste faaet et saa vidt Omfang, at vi ikke har noget andet nødigt.

Langt vanskeligere er det at finde gode Navne i vort Sprog for de to Hovedklasser, hvori de historiske Kilder bør deles. Jeg bruger i Almindelighed Ordene Levning og Beretning; tilfreds med disse Benævnelser er jeg dog ikke, og om man kunde paavise mig nogle bedre, skulde jeg være meget taknemlig. For Levning kunde man fristes til at bruge Oldsag; dog tvivler jeg om, at det kan lykkes at faa dette Ords allerede fastslaaede Tydning saa stærkt udvidet. For Beretning kunde man bruge Fortælling eller Overlevering (Tradition); det første synes dog for almindeligt, det andet er saa tungt. For øvrigt er naturligvis enhver Beretning tillige en Levning, men en Levning af dens Fortællers Personlighed, ikke af den i Fortællingen skildrede Begivenhed; Domherrernes Relation, taget som Levning, oplyser os om deres personlige Troværdighed og moralske Mod (eller rettere om deres Mangel paa bægge Dele).

Er Inddelingen af Historiens Kilder i Beretninger og Levninger imidlertid udtømmende? J. G. Droysen[1]) mener, at der maa tilføjes en Mellemform; midt imellem det, der er umiddelbart tilovers fra Fortiden, og det, der som Erindring lever i Menneskenes Forestillinger,

[1]) Grundriss der Historik (1868), S. 14.

stiller han Mindesmærkerne (die Denkmäler), der er en Forbindelse af bægge Former. Til Mindesmærker regner han saa Dokumentet, der bevidner Afsluttelsen af en Aftale, „Kunstværker af alle Arter", Indskrifter, Medailler, endelig enhver monumental Betegnelse lige ned til Grænsestenen, og det fælles ved alt dette finder han i, at ved Frembringelsen virkede her Erindringshensigten med, om den end ikke var Hovedformaalet. Dette synes mig dog ikke bifaldsværdigt. Det Spørgsmaal, om Erindringshensynet har været det vigtigste Maal eller kun et Bihensyn, kan i mangfoldige Tilfælde ikke afgøres; hvor mange historiske Beretninger har for Ex. ikke Statsmænd affattet for at forklare og forsvare deres egen Optræden? Men fremfor alt, det væsentlige Karaktertræk ved Beretningen, at den er en menneskelig Opfattelse af det skete, det findes i lige høj Grad i det ene og det andet Tilfælde. En Medaille til Forherligelse af en Sejrvinding kan, taget som Beretning, kun bedømmes efter samme Regler, der gælder for Historikerens Skildring af Slaget; en Gravskrifts Oplysninger er ikke af anden Grundkarakter end en Ligprædikens eller en Nekrologs. Hvad der i saadanne Tilfælde er god Grund til at mindes — men hvad Droysen rigtignok ikke taler om — det er, at Beretningen tillige er Levning. Paa en Ligsten i Braaby Kirke læses de Ord: „Her ligger Peder Oxe begraven" [1]); dette er kun en historisk Beretning og dertil en urigtig, thi Peder Oxe ligger ikke begravet der, og Indskriften har han selv i levende Live ladet hugge; men Ligstenen og dens Indskrift er derimod en Levning

[1]) Rasmussen, Gisselfeld, S. 313.

om Peder Oxe, givende et positivt, om end lille Bidrag til hans Karakteristik.

Dette dobbelte Synspunkt maa nødvendigvis gøres gældende ved enhver Beretning og ved alt, hvad Droysen sammenfatter til Gruppen Mindesmærker; men det er ingenlunde indskrænket dertil. Et Brev — Ordet taget lidt snævert, saa at det ikke omfatter retslige Dokumenter — regner Droysen naturligvis til Levninger; men hvad der fortælles i et saadant, er selvfølgelig hverken mere eller mindre end en historisk Beretning; Hærførerens officielle Depecher, Officerens Breve fra Krigsskuepladsen til sin Familie indeholder Fortællinger om Krigens Gang, der maa bedømmes efter ganske samme Regler som Historieskriverens Skildring af Felttoget.

En Overgangsform mellem Levning og Beretning er der da ikke Grund til at opstille; i Stedet skal man kun betone Beretningens dobbeltsidige Karakter.